

ПЛАНІ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Заняття 1

Діагностика психологічної готовності до навчання у школі

1. Диференціація понять психологічної готовності та педагогічної підготовленості дитини до навчання у школі. Складові психологічної готовності до школи.

2. Розгляд методик діагностики психологічної готовності до навчання у школі: стимульний матеріал, інструкція, процедура. Підготовка до виконання самостійної психодіагностики.

2.1. Тест Керна-Йірсека.

2.2. Тест малювання людини (адаптований варіант методики Ф. Гудінаф).

2.3. Методика «Будиночок».

2.4. Словесний тест Йірсека.

Завдання до самостійної роботи: виконати діагностику за розглянутими методиками.

Заняття 2

Діагностика психологічної готовності до навчання у школі (продовження)

1. Продовження розгляду методик діагностики психологічної готовності до навчання у школі: обробка даних, оцінка результатів за нормами тестів, формулювання висновків.

2. Демонстрація прикладів обробки протоколів. Обробка протоколів власного дослідження.

3. Складання заключення щодо рівня готовності дитини до школи за даними проведеного дослідження.

Завдання до самостійної роботи: письмово оформити звіт з дослідження готовності дитини до навчання у школі.

Заняття 3

Оцінка психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці

1. Складові психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці.

2. Розгляд методик діагностики психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці: стимульний матеріал, інструкція, процедура. Підготовка до виконання самостійної психодіагностики.

2.1. Методика «Графічний диктант».

2.2. Методика «Зразок і правило».

2.3. Методика «Лабіринт».

2.4. Методика експрес-діагностики розумового розвитку Л.І.Переслені й Л.Ф.Чупрова.

Завдання до самостійної роботи: виконати діагностику за розглянутими методиками.

Заняття 4

Оцінка психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці (продовження)

1. Продовження розгляду методик діагностики психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці: обробка даних, оцінка результатів за нормами тестів, формулювання висновків.
2. Демонстрація прикладів обробки протоколів. Обробка протоколів власного дослідження.
3. Складання заключення щодо рівня й особливостей психічного розвитку дитини за даними проведеного дослідження.

Завдання до самостійної роботи: письмово оформити звіт з дослідження діагностики психічного розвитку дитини у молодшому шкільному віці.

Заняття 5

Вивчення типології особистості у підлітковому віці

1. Розглядання адаптованого дитячого варіанту тесту особистості Г. Айзенка: стимульний матеріал, інструкція, процедура проведення. Підготовка до виконання самостійної психодіагностики.
2. Обробка даних, оцінка результатів за допомогою кола Г.Айзенка. Визначення типу, підтипу особистості. Визначення вікових особливостей відповідно до адаптованих норм.
3. Характеристика типів особистості за Г.Айзенком. Порівняння типів Г.Айзенка з типами, що визначаються у вітчизняній психології на основі типологічних властивостей нервової системи (сила, рівноваження, рухливість).
4. Обговорення у групах із наступним обміном розробками таких питань: 1) труднощі учнів із слабким та інертним типами нервової системи в умовах школи, 2) переваги учнів із слабким та інертним типами нервової системи в умовах школи, 3) рекомендації вчителям щодо організації навчальної роботи учнів із слабким та інертним типами нервової системи.

Завдання до самостійної роботи: виконати діагностику за розглянутою методикою, письмово оформити звіт.

Заняття 6

Оцінка інтелектуального розвитку у підлітковому віці

1. Розглядання шкільного тесту розумового розвитку (ШТУР): стимульний матеріал, інструкція, процедура проведення. Підготовка до виконання самостійної психодіагностики.
2. Основна обробка даних, оцінка результатів за нормами та визначення загального рівня інтелектуального розвитку.

3. Додаткові можливості обробки даних: визначення предметних схильностей, оволодіння логічними зв'язками та поняттями різних типів, оцінка результатів.

Завдання до самостійної роботи: виконати діагностику за розглянутою методикою, письмово оформити звіт.

Заняття 7

Діагностика акцентуацій характеру у підлітковому віці

1. Основні підходи до розуміння характеру. Визначення поняття акцентуації характеру. Основні типології акцентуацій характеру (К.Леонард, О.Є.Лічко). Коротка характеристика існуючих методик для визначення акцентуацій характеру.

2. Розгляд патохарактерологічного діагностичного опитувальника О.Є.Лічко (ПДО): стимульний матеріал, інструкція, процедура. Підготовка до виконання самостійної психодіагностики.

3. Обробка даних за допомогою ключа й графіка.

Завдання до самостійної роботи: виконати діагностику за розглянутою методикою.

Заняття 8

Діагностика акцентуацій характеру у підлітковому віці (продовження)

1. Розгляд ПДО О.Є.Лічко (продовження). Оцінка графіка за основними шкалами: визначення акцентуацій характеру.

2. Оцінка графіка за додатковими шкалами, визначення підліткових реакцій та інших особливостей.

3. Ознайомлення з характеристикою типів акцентуацій.

Завдання до самостійної роботи: письмово оформити звіт з дослідження акцентуацій характеру у підлітка.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАВДАНЬ ЗА ТЕМАМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Виконання завдань до самостійної роботи, що полягають у здійсненні психодіагностичного дослідження, вимагає від студента підготовленості й коректності.

Насамперед необхідно ретельно вивчити інструкцію до виконання методики, вказівки до ходу обстеження, підготувати протокол та стимульні матеріали.

Стимульні матеріали (формулювання питань, картинки, порядок завдань) та інструкція мають бути строго стандартними, інакше не буде можливості стандартно обробляти й інтерпретувати одержані дані.

Досліджуваних краще вибирати з числа людей незнайомих або мало знайомих експериментатору, тому що це більш адекватно моделює реальні обставини роботи фахівця.

Інструкція досліджуваному складається з двох частин: мотиваційної й технічної. Мотиваційна інструкція призначена для забезпечення інтересу досліджуваного до роботи. Мотиваційна інструкція формулюється з урахуванням вікових особливостей досліджуваних (наприклад, для дітей дошкільного й молодшого шкільного року чинником зацікавленості є можливість пограти, для підлітків і юнаків – дізнатися про особливості свого психічного складу тощо), але не повинна розкривати діагностичний секрет методики, інакше уся процедура обстеження втратить сенс.

Технічна інструкція включає відомості про порядок і правила виконання діагностичних завдань. Експериментатор завчасно інструкцію напам'ять, при цьому під час роботи повний текст інструкції про всяк випадок краще тримати в полі зору. Досліджуваним молодше десяти років інструкція подається усно, дорослішим досліджуваним додатково дається ще й письмова форма інструкції, яка весь час роботи знаходиться у них у розпорядженні.

Протокол роботи необхідно підготувати заздалегідь. У протокол обов'язково вносять відомості про досліджуваного (прізвище та ім'я (якщо умови дослідження не вимагають анонімності), вік, стать, дату, час початку й закінчення роботи (якщо це необхідно)). Протокол організується таким чином, щоб досліджуваному залишалось тільки вносити відповіді. Наприклад, для тестів-опитувальників у протокол дослідження завчасно вносяться необхідні графи та номери пунктів, типи відповідей зазначаються у інструкції.

Під час роботи досліджуваного експериментатор не втручається у виконання завдань: не слід пояснювати досліджуваним смисл питання або конкретних слів, підказувати, полегшувати завдання, окрім випадків, передбачених процедурою.

При обстеженні дітей молодше десяти років відповіді на завдання тестів-опитувальників краще вносити у протокол зі слів досліджуваного самостійно. По закінченні роботи досліджуваного з тестом-опитувальником треба перевірити, чи всі пункти завдання виконані та чи всі позначки відповідей збігаються з вимогами інструкції.

Обробку отриманих даних необхідно виконувати згідно з стандартом методики.

Письмовий звіт щодо самостійно проведеного дослідження повинний містити опис досліджуваного, опис ходу діагностичної процедури, протоколи дослідження (що відповідають вимогам стандартизації даної методики), правильну обробку результатів діагностики, правильну та повну інтерпретацію результатів діагностики, загальний висновок.

Основна література

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.
2. Венгер А.Л., Слободчиков В.И., Эльконин Б.Д. Проблемы детской психологии и научное творчество Д.Б.Эльконина // Вопр. психол. – 1988. – № 3. – С.20-29.
3. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 911-997.
4. Выготский Л.С. Лекции по психологии / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 756-827.
5. Выготский Л.С. Проблема возраста / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 892-910.
6. Вікова психологія: методичні вказівки до лабораторних занять для студентів-психологів / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2010. – 108 с.
7. Вікова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів зі спеціальності «Психологія» / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2005. – 16 с.
8. Возрастная психология: учебное пособие для студентов-психологов / Составит. Гимаева Ю. А. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 112 с.
9. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986.
10. Дусаицкий А.К. Развитие личности в учебной деятельности. Изд. 2-е, испр и доп. – Х.: ХНУ имени В.Н.Каразина, 2008. – 216 с
11. Кле М. Психология подростка (Психосексуальное развитие). – М.: Педагогика, 1991. – 176 с.
12. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение, 1989.
13. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991.
14. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология : Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 464 с.
15. Леонтьев А.Н. К теории развития психики ребёнка / Проблемы развития психики. 3-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – Разд.3. – С.500-528.
16. Леонтьев А.Н. Об историческом подходе к изучению психики человека / Проблемы развития психики. 3-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – Разд.2. – С.341-387.
17. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. В 2-х т. – Т.1: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – К.: Форум, 2002.
18. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. В 2-х т. – Т.2.: Моделювання психологічних новоутворень: генетичний аспект. – К.: Форум, 2002.
19. Методические рекомендации к курсу «Возрастная психология» для студентов психологов 2 курса / Сост. Гимаева Ю.А. – Х: ХНУ имени В.Н.°Каразина, 2003. – 24 с.

20. Моргун В.Ф., Ткачева Н.Ю. Проблемы периодизации развития личности в психологии. – М., Изд-во МГУ, 1981.
21. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учебник для вузов. – М.: Высшее образование; МГППУ, 2000. – 460 с.
22. Психологія емоцій: навчальний посібник для студентів-психологів. Частина 1/ Укл. : Гімаєва Ю. А. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 122 с.
23. Сапогова Е.Е. Психология развития человека: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001.
24. Слободчиков В.И. Категория возраста в психологии и педагогике развития. – Вопросы психологии. – 1991. – №2. – С.37-49.
25. Слободчиков В.И., Цукерман Г.А. Интегральная периодизация общего психического развития // Вопр. психол. – 1996. – № 5.
26. Эльконин Б.Д. Кризис детства и основания проектирования форм детского развития. – Вопросы психологии. – 1992. – №3-4. – С.7-13.
27. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989.
28. Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопр. психол. – 1971. – № 4.
29. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978.

Допоміжна література

- 1.Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. вузов. – 3-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, 1998.
- 2.Байярд Т.Б., Байярд Дж. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей. – М.: Просвещение, 1991.
- 3.Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2001.
- 4.Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребёнка от рождения до 17 лет): Учебное пособие. 3-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1997.
- 5.Немов Р.С. Психология: Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. – Кн. 2. Психология образования. – 3-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997.
- 6.Общая психодиагностика / Под ред. А.А.Бодалёва, В.В.Столина. – М.: Изд-во МГУ, 1987.
- 7.Прихожан А.М., Юферева Т.И. Об аффекте неадекватности у учащихся 3-го и 5-го классов.// Экспериментальные исследования по проблемам общей и педагогической психологии./ Под ред. В.Н.Пушкина. – М., 1975. – С.87-106.
- 8.Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В.Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991.
- 9.Хейзинга Й. Homo Ludens. В тени завтрашнего дня / Пер. с нидерл. В.В.Ошиса – М.: Прогресс-Академия, 1992.
10. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). 3-е междунар. изд. – СПб.: Питер, 2014. – 608 с..

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Вікова психологія: методичні вказівки до лабораторних занять для студентів-психологів / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2010. – 108 с.
2. Вікова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів зі спеціальності «Психологія» / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2005. – 16 с.
3. Возрастная психология: учебное пособие для студентов-психологов / Составит. Гимаева ЮА. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 112 с.
4. Психологія емоцій : навчальний посібник для студентів-психологів. Частина 1 / Укл. : Гімаєва Ю. А. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 122 с.
5. Методические рекомендации к курсу «Возрастная психология» для студентов психологов 2 курса / Составит. Гимаева Ю.А. – Х: ХНУ имени В.Н.°Каразина, 2003. – 24 с.